

A Napkelet-pályázat második negyédét lezártuk s jövő számunkban közöljük a selejtezés munkájával megbízott bírálónk jelentését. Ugyanekkor egyes versenyre bocsátott művek bemutatását is megkezdjük.

Edmund Gosse halálára. A patriarkorban elhunyt nagy angol író, Edmund Gosse a kritikai irodalom ama kevés számú kivételes nagyságai közé tartozott, akiket soha nem a megkritizált művekért olvasnak, hanem mindig önmagukért. Egészen bizonyos, hogy Gosse jelentéktelen és érdektelen művekről is feszült érdekességű kritikát tudott volna írni, ha egyáltalán foglalkozott volna ilyenekkel. De sosem írt jelentéktelen művekről, soha nem foglalkozott sekélyes egyéniségekkel. Nem találta kedvét abban, hogy az író inferioritásával párhuzamban csillogtassa a maga szellemi gazdagságát és fölényét. Gosse azok közé a kritikuskok közé tartozott, akik csak olyan művekről írnak, amelyeket megszerettek, amelyekhez a teljes megértés vonzalma s a csodálat érzése fűzi őket. Gosset a szeretet tette kritikussá, az olvasás hatástalan és «rajongó szeretete, sőt «bűnös szenvedélye» «*ce vice in puni, la lecture*» amint Valéry Larbaud egyik kritikai munkájának címében találóan nevezi. Az irodalom volt az éltető levegője. Az irodalmi élet minden megnyilvánulása határtalan gyönyörűséggel töltötte el. Több mint ötven év mult el azóta, hogy neve az első kritika alatt megjelent s azóta folyton olvasott lankadatlan buzgalommal, folyton megújuló, mindig a legfrissebbet kereső, az irodalom és a szellem fejlődésével mindig egy szinten maradó érdeklődéssel, a patriarkák korában is a legtisztább, a legrugalmasabb eréjű ítélettel. Az olvasást, a szellem kultiváltságát tartotta az író legfőbb erényének. És ezt az erényt ő a hívő fanatizmusával, de egyben a nagy elme isteni kegyelemtől megvilágosított tiszta fényével gyakorolta. Nincs talán kritikus a világirodalom-

ban, aki az emberi szellemnek olyan hatalmas területét járta volna be, mint Gosse. Senki nem vonult ki nálánál több lelki kalandozásra és senki nem ismerte jobban az emberi alkotások geografiáját. És nem állt meg soha. Mikor mások a nagy utazások után már rég a jól megérdemelt pihenésnek adták át magukat, ő még egyre új felfedezésekre indult. Valósággal a könyveknek áldozta életét, de ennek az áldozatnak az eredménye, hogy neve ma egy Sainte-Beuve és egy Taine mellett tündökölhessen s hogy az eszményi olvasóból a világirodalom egyik legnagyobb kritikusa lett.

A *Sunday Times*ben hétről-hétre írott cikkei akármennyire az aktuális irodalmi élet margójára íródtak, akár a *Causariés du lundi* darabjai túlnőttek minden efemer értéken és vaskos kötetekbe gyűjtve a kritikai irodalomnak páratlan színpompájú virágzását tárják elének. Gyakran harcos ez a kritika, akárcsak a mi Gyulai Pálunké; de éppen fordított irányban. Gosse soha nem harcol írók vagy irányok ellen, hanem mindig csak írókért. Ő küzd ki *Stevenson*, a déli szigetvilág exotikus szépségeinek költője számára az első népszerűséget. Összefog Bernard Shawval és William Arderrel, hogy vállalva harcoljon velük Ibsenért, akitől idegenkedik a puritán angol közvélemény. Ő az úttörője Angliában a skandináv irodalomnak s a nagy dán királyfi költőjének országával ő kedvelteti meg Dánia költőkirályait. Soha nem szegül ellene mereven az új eszmeáramlatoknak. A rengeteg olvasás, évezredek remekeinek beható ismerete megtanította rá, hogy a szépség-ideál folyton változik. Tulajdonképpen nagyon nehéz a költői szépségnek pontos és kimerítő meghatározását adni. Az izlés úgyszólván nemzedékről-nemzedékre változott, de azért a művészet nem lett folyton jobb és jobb, csak folyton más és más lett. Nem fejlődött tehát, hanem csak átalakult. Éppen azért megérti ezeket a változásokat. A stílusok, irányok, divatok elmúlása nem tölti el a szentimentális fájdalommal. A hosszú megfigyelés megtanította rá,

hogy ez a folytonos változás változhatatlan. Megadással állapítja meg a letűnt korszakok ízléseinek halálát s bejelenti az új szellem jövetelének elkerülhetetlenségét. S az új nemzedék feltörekvő íróinak, a moderneknek — és hány ilyen feltörő modern hullámot látott hosszú kritikai pályáján —, soha nem a merészséget veti szemére, hanem legfeljebb a szűk látókört, azt a szolgálai megadást, amellyel a napi divatnak behódolnak.

De viszont a variánsok végtelen tömegében csodálatos éleslátással, sőt szinte intuitív megérzéssel veszi észre a legtávolabbi összefüggéseket és legfantasztikusabb rokonságokat. Szelleme az az összehasonlítás, amelyben párhuzamot von *Claudianus* dekadens latin költő alexandrinizmusa és Joseph *Conrad* polonizmusá közt. *Hardy* wessxi költeményeiben felfedezi *Ronsard* nyomait és *Sterne* humorát nem az angol *Swittől*, hanem a francia *Rabelais*től származtatja.

Legszembek önálló nagy irodalomtörténeti és esztétikai tanulmányai. Egész könyvet írt *Coventry Pathmore*-ról, a nagy angol katolikus költőről. Mélyen szántó és széles távlatú *Congrevertől*, a XVIII. századbeli ir dramaturgról, a modern angol vígjáték megteremtőjéről készült essayje. Az a portré, melyet *Algernon Charles Swinburne*-ről, a dekadencia utolsó nagy angol romantikusáról festett igazi chef d'oeuvre.

A skandináv irodalom mellett különösen a francia érdekelte. Francia irodalmi témákkal foglalkozó kritikáiból külön kötetet adott ki *French profiles* címen, amely a Portugall apáca leveleitől *Albert Samainig* úgyszólván az egész francia irodalmat felöleli. Külön nagy essayt írt *Alfred de Vigny*-ről, akit a legnemesebb és legemelkedettebb költői léleknek tartott.

Egyetlen regényében, az *Apa és fiában*, amelyben szellemi és erkölcsi párbaját írta meg, szigorú puritán elveket valló, kissé szűk látókörű apjával, aki komorrá és örömtelenné tette ifjúságát, akinek azonban gondolkodása őszinteségét köszönhetette, tulajdonképpen a saját portréját igyekezett megrajzolni, míg női portréiban mindig egy-egy kiváló egyéniség esztétikai regényét írta meg. Ezekben az irodalmi tanulmányokban, amelyekben a tudós esztéta mellett a mély pszichológus és a ragyogó írásművész is érvényesül, többet adott pusztán esztétikánál és irodalomtörténetnél, az emberi tehetség, az

alkotó fantázia, a teremtő lelki fejlődés izgalmas érdekességű regényeit írta meg bennük. Mert valamennyi irodalmi portréja valóságos pszichológiai regény, amelyben az író műve és élete a legszorosabb összefüggésbe kerül egymással úgy, hogy az író életét művei illusztrálják, műveire pedig élete derít világosságot. S ezeket a regényeket az emberi szellem nagy romantikusa írja, aki a különböző kultúrák fantasztikus tájain vezeti végig az alkotó fantázia kalandos útjait.

Az újságíró könnyedségével írt, de az igazi tudós mélységével és alaposágával gondolkozott. Hogy pályáját lírai költeményekkel kezdte, nem volt akadály, hogy később tanára legyen a cambridgei egyetemnek. S a lordok házának nagytekintélyű főkönyvtárosa nem tartotta méltóságán alulinak a vasárnapi irodalmi krónikákat, amelyekben ment volt minden szűk szemhatáru inzulárizmustól, de épen ez emelte őt a kiváló angol írók sorából az emberi szellem egyetemes nagyságai közé.

Kállay Miklós.

Színházi szemle.

Évadjának utolsó napjaiban a Nemzeti Színház felújította *Az ember tragédiáját*. A felújítás azért említésre méltó, mert a főszereplők közül kettő — *Szabó Margit* mint Éva és *Lehotay Árpád* mint *Lucifer* — teljesen új volt s *Abonyi Géza* is csak másodsor vagy harmadszor játszotta hosszú szünet után *Ádámot*.

Szabó Margitról már többször esett szó e hasábokon. A Nemzeti Színház fiatal gárdájának egyik letehetségebb tagja ő. Újjáébredni látszik benne a nagy stílus patetikusa tud lenni anélkül, hogy lélektelen deklamálásba, üres külsőségekbe tévedne. Versmondása emelkedett, dikciója szárnyaló, mozgása pedig plasztikára, nagyvonalú stilizálásra törekszik. Hogy e tekintetben még több kívánnivalót találunk benne, hogy mozdulatai néha még lompossa ernyednek, ez talán gyakorlatlanságának következménye s azért sem róható fel neki felettlébb, mert *Antigonéja* óta e téren is haladás érezhető rajta. A nagy stílusnak e formai megnyilatkozásain belül *Szabó Margit* színpadi egyéniségében nagy

tragikái hevület, tomboló szenvedélyesség forr. Játékának uralkodó vonása valami magával ragadó erő. Igaz, hogy e nagy átfűtöttség még nem eléggé fegyelmezett, sőt mintha némi egyoldalúság felé is kergetné. A lírai megnyilatkozásokat kelleténél is jobban kerüli. Évájának például azokat a szinte hullámzóan andalító szavait, amelyekkel a római színben a zene hatását festi, nem lírai módon zendíti meg, hanem ide is valami tragikus feszültséget visz. Annál kellemesebben lepott meg, hogy a Borbála-jelenetek igen sikerültek neki: az erőt kívülről — úgy látszik — a kacérság ábrázolása is hatalmában van.

Lehotay Árpád mint Lucifer követte a Nemzeti Színházban azt az újabb divatba jött felfogást, hogy a dráma keretét alkotó jelenetekben a dühös ördögöt, az álom-jelenetekben pedig a hidegen kaján lelket játszotta meg. Ha ez alapfelfogásban Lehotay nem is teljesen eredeti, játékának egyikét finom árnyalatát szívesen említjük meg. Mikor a paradicsomi színben az első emberpárt a gyümölcs leszakítására unszolja s mikor megszólal az Úr intő szava: *Ember, vigyázz!*, Lehotay a következő mondatot: *E két fa az enyéim!*, nem Ádámnak és Évának mondja, hanem felkiáltja az Úrnak, mintegy dacosan védve tulajdonát. Az is művészi, hogy az elaltatás jelenetében, amikor az embert reménységűvel kecsgetti, szavait gúnyos kacagással kíséri. Főlényes ördögöse kikacagja ezzel az egész embernemet. Általában Lehotay Luciferje intelligens alkotás, csak azt nem értjük, hogy miért követett el annyi hangsúlyozási hibát. Ezt eddig tőle nem szoktuk meg.

Abonyi Géza Ádámjától, őszintén szólva, féltünk. Attól tartottunk, hogy e jeles színészünk, elsősorban lírai temperamentum lévén, Szabó Margit mellé állítva nőiesebb lesz, mint Éva. Készséggel ismerjük azonban el, hogy nem engedte magát lírai hevétől elkapatni s bár legsikerültebben e helyeket játszotta meg, kellőképpen érvényre juttatta a férfias erélyt is. Nagyon szép dikciója az elmélkedő ré-

szekben is igen jól érvényesült. Egy apró figyelmetlenségét azonban a következő előadásokon korigálni kellene. Semmiképen sem indokolható, hogy a londoni színben olyan csupaszarcú, tejfölös szájú ifjoncként jelenik meg. Nemcsak azért, mert Madách a színpadi utasításban világosan megmondja, hogy Ádámja itten „élemedett férfiú“, hanem azért is, mert ilyen külső mellett egészen komikusan hat, amikor Éva udvarlójára ezt jegyzi meg:

Ez éretlen fiú bírná-e hát,

Mit férfiszívem hasztalan óhajt?

Az ember tragédiája egyébként abban a színpadi keretben és abban a rendezői felfogásban jelent meg, amelyet tavaly már ismertettünk.

*

A Nemzeti Színház Kamara Színháza, a maga kapuzárása után átengedte színpadát négy estére Alapi Nándor Országos Kamaraszínházának. Örömmel láttuk a fővárosban a vidéki magyar színészetnek ezt a legkiválóbb társulatát. Stagione rendszerével Alapi egészséges újítást jelent vidéki színészetünkben. Évenként tíztizenöt kitünően betanult darabbal járja városainkat, mindenhol csak addig marad, amíg műsorát lejátszotta s a hevenyészve összezsapott vidéki előadások közül komoly teljesítményeivel előnyösen válik ki.

A fővárosban négy darabbal szerepelt. Színre hozta a *Kék rókát*, Strindberg *Húsvét*-ját, Klabund X. Y. Z. c. vígjátékát és egy Pirandello-darabot, az *Öltöztessük fel a mezteleneket* c. vígjátékot. E műsorból csak az első és utolsó darab színrehozatalát lehet helyeselni. Strindberg *Húsvét*-ja — melynek rendezését különben munkatársunknak, Németh Antalnak avatott keze végezte — bármilyen finoman is van elgondolva, kivitelében igenis lassú mozgású ahhoz, hogysem igazi hatást tudjon kelteni. Klabund vígjátéka pedig a mulatságos alapötletet olyan stílusösszevisszaszággal hozza szemünk elé, annyira laposan oldja meg, hogy inkább kínos hatást kelt, mint üdítőt. Pirandello mélyen érde-

kes darabja azonban mindenképen méltó volt az előadásra s bizony a budapesti színházak mulasztását hozta helyre Alapi azzal, hogy bemutatta.

A társulat előadásait — amelyek közül személyes tapasztalat alapján csak a három utolsóról szólhatunk — megbecsüljük azzal, hogy fővárosi mértékkel mérjük őket. A társulatnak bizony több gyenge színésze akad, akik erejükön felüli feladatokra vállalkoztak. De a jobb tehetségeken is nem egyszer érzik a gyakorlatlanság: teljesen megértik a rendező szándékát, tudják, hogy mit kellene tenniük, tapasztalatlanságuk azonban gátolja őket a kivitelben. A társulat legtalentumosabb tagja kétségtelenül Peéry Piroska, akinek bár hangja fátyolozott s lélekzetvétele ziháló, játékában olyan erős átélést, olyan vibráló idegéletet mutat, kifejező eszközei annyira változatosak s értelme olyan elmélyedőnek látszik, hogy szívesen látnók őt budapesti színháznál is. Az igazgató, Alapi Nándor, főként megnyerő színpadi egyéniségével és intelligenciájával hat, Miskey József pedig jó epizódszínésznek látszik.

Őszinte melegséggel kívánunk Alapi Nándornak sikert további munkásságához.

Galamb Sándor.

A filmszerű... Gyakran olvashatjuk, vagy hallhatjuk ezt a jelzõt, inkább fosztóképzõs alakban, így: „filmszerûtlen“ — anélkül, hogy jelentésével, a szó pozitív értelmével még a film-dramaturgok is tisztában lennének. A *filmszerű* kimerítõ tartalmát ma még nem ismerjük és nem is ismerhetjük, mert az alig három évtizedes mozgófénykép gyermekkorát éli. A gyorsütemű fejlődés során fokozatosan derül ki, hogy *filmszerûtlen* a lefotografált színpadi játék, a lefotografált, megelevenített regény, novella, *filmszerûtlen* mindaz, ami valamelyik autonóm művészet vagy kifejező eszköz bevonását jelenti a mozgófényképbe. *Filmszerûtlen* tehát a *felirat* is, mert az a jó film, amelyik mindent a maga eszközeivel tud kifejezni és nincs szüksége magyarázatra. Az első *filmszerű* megnyilatkozás a

burleszk volt, mely tudatosan szakított az irodalommal, színházzal, képzõművészettel és a film önálló lehetõségében belül tárta fel a nézõk elõtt a filmen keresztül kifejezhetõ groteszk-komikus bizarr világát. (Nem véletlen, hogy éppen a burleszk-bõl nõtt ki a legabszolútabb filmszínész: Charlie Chaplin.) *Filmszerű* volt minden rendezõi újítás, mely kizárólag a vizuális effektusokra építve tágitotta meg a mozgófénykép határait: a *fény-árnyékhatások* kölcsönös viszonyából adódó hangulat-szuggeralás, amely téren a német Murnau ért el jelentõs eredményeket *Faust*-filmjében és a *Virradat*-ban, a *kép-rítmus* fokozása, ami Abel Gance érdeme, a jelenetek raffinált egymásutánkövetkezése és a szimultán történések megérzékeltetése, a trükkök felfedezése, az átkopirozás végtelen variációi, az álmok fantasztikus világának vászonra-elevenítése, stb.

Két irányban halad a *filmszerűség* felé a mai rendezés: a mese-koncentráció, egy személy drámájának hangsúlyozása az egyik, amelynek szép példái Elisabeth Bergner kamara-filmjei, elsõsorban a *Liebe* és Janninges *Utolsó embere*, a másik foto-technikai újítás: a jelenetmegszakítás és új szintéren való jelenetkezdes helyett a gépmozgatással elért, folyamatos, ú. n. *panoráma-felvétel*, melynek kivételes erejű példája volt a *Virradat*-nak az a jelenete, amikor Georg O'Brien a folyópartra indult, hogy találkozzék a városi leánnyal.

A figyelem körének megszükítése, egy ember sorsának figyelése és a gépmozgatás, mely kinetikusán, símán köti össze a különbözõ színtereket, egy lépésre van a *mono-film*-tõl, az abszolút filmnek ez eddig kísérlet tárgyává nem tett, de könnyen elképzelhetõ formájától, melyrõl egyik legközelebbi cikkünkben fogunk szólni.

Az individuum elõtérbe állítása nélkül, sõt a színészek teljes kikapcsolásával kísérte meg a *filmszerű* ideáját megvalósítani Walter Ruttmann *A nagyváros szimfóniája* című filmjében, mely megkerülte a tulajdonképeni problémát, amikor mesét, akciót, színészt elvetve, gyorsuló-lassuló rit-

musú mozgókép-sorba fűzte a Berlinben hajnaltól éjfélig felvett riport-jeleneteket. Egyes orosz rendezők, így Eisenstein pl. a *Sztrájk* és a *Potemkin hajó* c. filmjein a tömeget tette meg hősvé és laikusokat alkalmazott színészek helyett, valami szuggesztív mágiikus realizmusra törekedve.

A *filmszerűség* minden nagy film-rendező célja: kibányászni ennek a fiatal, új művészetnek rejtett lehetőségeit, önálló, filmszerű, művészi kifejezés céljaira alkalmassá tenni a titkait fokozatosan feltáró csodálatos új matériát, melynek ugyanúgy megvannak az anyagból folyó törvényei, mint a márványnak, fának, festéknek, vászonnak, hangszernek, szónak . . .

N. A.

Művészeti szemle.

THAN MÓR.

(1828—1899.)

Születésének századik évfordulóján meleg kegyelettel kell megemlékeznünk *Than* Mórról, arról a derék, értékes munkásságú magyar festőről, kinek nagyon sokat köszönhet művészetünk.

Hálátlanok lennénk, ha mai, virágzó, modern pikturánk dús, csillogó színeibe felejtkezve e centennárium alkalmából emlékezetünkbe nem idéznénk azoknak a neveit, akik ha nem is ily magyarrá színesedett, magyarrá lelkedzett palettával szolgálták még képzőművészetünket, de mégis nagy eredményekkel gazdagították azt, mert az igazi, tiszta, a nemes művészi fel fogás jegyében munkálkodtak szépség terén.

Ilyen lelkes, emelkedett művészember volt Apáti *Than* Mór. 1828-ban született Óbecsén. Résztvett a szabadságharcban s e nehéz időkben alkotta első, nagy figyelmet keltett művét. Megfestette Görgyét és táborkarát s nagy sikert aratott vele. Az ötvenes években teljesen a művészetnek szentelte magát, nagyrészt Barabás biztatására. A bécsi akadémián tanult és hamarosan feltűnt magyar zsáner és tájképeivel. De hajtama mindinkább a nagyszabású komponálás felé vonta.

Külföldi tanulmányútjai után egész sor történelmi képet festett, melyek közül nem egy nagy népszerűségre tett szert. (Az ónodi országgyűlés, Kún László találkozása Habsburgi Rudolfal, Izabella királyné stb.) Ezeknek másolatai országosan ismertté tették a nevét, melynek jó oltárképei is hírt szereztek. Komponáló tehetség a főváros a Vigadó díszítésénél vette igénybe. Lotz Károly és Székely Bertalan mellett az ő keze ékesítette föl e szép épületünket maradandó értékű freskókkal. Művei Operánk, a Nemzeti Múzeum, a Várbazár, templomok stb. falait is ékesítik.

Nagyszámú és jeles arcképet is festett. Ezek között ismeretes Liszt Ferenc, Deák stb. portréja.

Than Mór nem volt olyan nagy, mint Székely vagy Lotz, de klasszikus hagyományokban gyökerező, mindenkor magasratörő művészte, nagy tudása, komponáló ereje e két nagy kortárs közelébe állítja őt. Tiszta művész-szellem hatotta át alkotásait és különösen szép freskói mindig tisztelt helyet biztosítanak nevének a magyar művészettörténetben. Bizonyos, hogy *Than* Mór munkásságának értéke még nőni fog az idő multával. Meg fogják becsülni benne a komoly, alapos tudást, a mesteri módon megnyilatkozó komponáló készséget, a nemes szépségre való lankadatlan törekvést, mely mindig tiszta ideálok felé vonzotta sok maradandó értéket teremtő ecsetjét.

Myn.

A székesfőváros kiállítása.

A művészeti idény zárultával a Műcsarnok termeit Budapest székesfőváros vette még egyszer igénybe, hogy bemutassa ott azokat a városképeket, melyeknek alkotására a dunaparti gyönyörű metropolis, szépséges lakóhelyünk ihlette festőinket, valamint azoknak a fiatal művészeknek munkáit, kik a főváros Ferenc József-díjára pályáznak. E kiállítás keretében találtak elhelyezésre azok a pályamunkák is, melyek az Ady-síremlék szűkebbkörű pályázatára érkeztek be.

A városképek töltik meg a tágasabb termeket.

E sorozatban nagyon sok derék munka akad. De általánosságban arról kell itt meggyőződnünk, hogy a mi szép Budapestünk még nem találta meg a maga született portretistáját. A sok budapesti témájú kép valahogy nem adja *magát Budapestet*, a maga különleges, jellegzetes szépségében, a maga egyéni szín- és vonalmegnyilatkozásaiban.

Láthatunk itt tavaszi pompában sütkérező budai hegyoldalakat, ősziesen búsuló pesti parkrészteteket, ködös dunaparti tájakat, körútjaink darabjait, de alig akad egy-két olyan kép, mely mélyebben nyúlna Budapest festői jellemvonásaiba. Már pedig minden nagyvárosnak megvan a maga lelkülete, hangulata, melyet épúgy bele kell vinni a jó városképbe, mint ahogy a hasonlóságon felül lelket kell önteni a tőkéletes portréba is. Ez a plúsz hiányzik még ezekből az utcaportrékból, városképekből. Hiányzik belőlük az a valami, aminek átérzésével régi és újabb velencei, párisi és londoni festők kifejezték a maguk városának legjellemzőbb szín- és vonalshépségeit, *a várost, mint egyént*. Igaz, hogy Budapest még maga sem olyan kiforrott városegység, csak a Várban patinás, de az is igaz, hogy sok olyan érdekes, speciális témát, színt és vonalat kínál, melyek ugyancsak elfoglalkoztathatják ezer arcának búvárlóit.

Hisszük, hogy az egyre mélyülő kísérletek megteremtik majd mindnyájunk becézett Budapestjének igazi portretistáit. A székesfővárost mindenetre elismerés illeti, hogy ily kiállítások által ébrentartja festőművészeink ezirányú érdeklődését. Célszerű lenne, ha minden évben egy-egy fővárosi díjat a legjobb városképet alkotó festő és grafikus számára tartana fenn a képzőművészeti bizottság. Ez is egy lépést jelentene a cél elérése tekintetében.

A kiállításra került városképek között feltűnőbb értékek: *Nádlér* Róbert, *Szlányi* Lajos, *Udvary* Pál, *Gimes* Lajos (igen jó az Operát ábrázoló mun-

kája), *Háry* Gyula, *Sándor* József képei. *Frank* Frigyes színes, mozgalmas körúti képei is föltűntek. *Istokovits* Kálmán és *Makoldy* József jó akvarellekkel szerepeltek. *Lakatos* Artúr munkái is komoly eredményt jelentenek.

Kiss Kálmán, *Darvassy* István, *Hornyánszky* Miklós (szépen festette meg a koronázó templom egy részletét), *Szirt* Oszkár, *Horváth* Béla, *Sárkány* Loránd, *Rónay* Ernő, *Székelty* József, a merészen, újszerűen ábrázoló *Molnár* C. Pál szintén érdekes festményekkel vettek részt a gazdag sorozatban.

A Ferenc József-ösztöndíjpályázaton sok értékes fiatal tehetség méri össze erejét. Közöttük nagy figyelmet érdemel a friss, csillogó színekkel dolgozó *Jeges* Ernő, *Maghy* Zoltán, *Emőd* Aurél, a nagy tudású *Goebel* Jenő, *Chiovini* Ferenc. Számottevő érdekes munkákkal szerepel még itt: *Kántor* Nándor, *Hofer* Paula és *Radnay* Miklós, valamint *Csóka* István, *Bernáth* Aurél és *Brenner* Nándor is. *Pathó* Károly, *Novotny* Róbert, *Aba-Novák* Vilmos, *Gaál* János és *Gachal* József nagyon sokat ígérő művei is igazolják a pályázók magas színvonalon járó, friss erejét.

Az Ady-síremlékpályázat szűkebb körű versenyéről alig lehet más mondanivalónk, mint amit az első kiállításkor hangoztattunk. Nézetünk szerint egyik pályamunka sem oldotta meg teljes sikerrel a földadatot. A legtöbb pályázó téves ösvényen indult el.

A kivételre elfogadott pályamunka érdekes, jellegzetes Ady-szobor, de inkább városi térre illő, nem igazi síremlék. *Mariay* Ödön.

Zenei szemle.

Szezonzárás után két zenei eseményről kell szólanunk. Az egyik a finn-ugor kultúrkongresszussal kapcsolatos hangversenysorozat, a másik a milánói Scala vendégjátéka a Városi Színházban.

A finn-ugor kultúrkongresszus főbb eseményeit hangversenyek ékesítették. A zene volt az a nyelv, melyen testvér-

nemzeteink kultúráját és szívét a legjobban megértettük. Megértettük, hogy e két északi ország lakói meleg lelkek és költői érzésűek. Minden szép és jó iránt fogékonyak s törhetetlen energiával építik nemzeti kultúrájukat. Dalaik bánatosak, sőt komorak, a mostoha természeti viszonyok formálják dallamíveiket, egyszínű hangulat számtalan variánsa bolyong zenéjükben, mely a legnagyobb zenei alkotásokra is alkalmas, értékes népi muzsika. Az elnyomatás okozta lehangoltság tükröződik ebben a népzében, mely legművészeiből formálóinak (*Sibelius, Palmgren*) műveiből sem hiányzik. De a legújabb zeneszerzőgárda eszmekörét új világító sugar töríti át, mely a faji öntudatra ébredt nép szabadságszeretetéből táplálkozik s mindjobban tiltakozik a szláv és germán művészeti hatások térfoglalása ellen. Az újabbkori finn és eszt zeneszerzők (*Ilmari Krohn, Kajanus, Melartin, Madetoja*) műveiben felszabadság, kedély és ötlet van. Ez a gárda meg fogja tisztítani a népzénet is a szláv és germán elemek nyűgétől. Nagy tudású, tehetséges emberek, akik ősi faji szellemmel fogják megtölteni a zeneművészet internacionális nagy formáit.

A kongresszus során hat hangverseny zajlott le. Ezek közül a „Laulu Miehet“ című finn dalegyesület nagyszerű karművészete és az operaházi szimfónikus díszhangverseny emelkedett ki, melyet *Kajanus* Róbert, a helsinki filharmóniai társaság igazgatója vezényelt. Zenetudományilag legjobban a finn-eszt-magyar dal- és táncest érdekelt volna, de annak előadásai szabad színpadon a silány rendezésben nem érvényesülhettek. Ha *Balázs Árpád* a műsor magyar részét meg nem menti, szégyenkezhetünk volna, pedig a mi népi és műzenénk összehasonlíthatatlanul értékesebb.

*

A *Városi Színház* a világhírű milánói *Scala* kiváló művészeinek engedte át színpadát. Az olasz operajátszás leghíresebbjeinek minden fellépését hatalmas, őszinte siker kísérte. *Tosca*

nini babéros karmesteri botjának elsőrendű gárdáját lelkesen tapsoltuk. Ilyen önfeledten, ilyen melegen, a szép éneklés kedvéért énekelni csak az olaszok tudnak. Művészetük nem mentes a hatáskereséstől, de ősi, behízelgő művészet. Inkább csorbuljon a mű, de virágozzon a hang és hódítson az énektudás: — ez az olaszok megszokott operajátszási módszere. Szépen, szélesen, bravurosan kiénekelni a partitúrát: ezt vártuk s meg is kaptuk. A vendégjáték során a *Rigoletto*, *Bohémélet*, *Szevillai borbély*, *Aida*, *Tosca* és *Bajazzók* kerültek színre. Némelyik két előadásban is. Legtökéletesebb volt a *Szevillai borbély*, melynek ilyen magasrendű előadását Budapest még sohasem látta. A többiekből inkább az egyes szereplőket kellene kiemelnünk, mert az előadás a legjobb szólistákkal sem hathat zavartalanul megfelelő karok és díszletek nélkül. A nagyszerű énekesgárdából *Iva Pacetti*, *Margherita Salvi*, *Albertina Dalmonte*, *Galeffi*, *Grandini* és *Palet* nevét tanulta meg leghamarább a közönség s természetesen *Votto* karmesterét, aki Toscanini legjobb tanítványa, ami minden babérnál ékeesebben díszíti őt. *Papp Viktor*.

Külföldi folyóiratszemle.

A háború befejezte óta könyvekben, cikkekben, vitákban sűrűn emlegetik az európai szellemet. Jobb- és baloldaliak egyformán hisznek létezésében, csak tulajdonságaiban nem tudnak megegyezni. A progresszívek fantáziája nem nagy igényű; európai szemükben az az ember, aki minden országban talál valami jót, csak a magáiban nem, érthetetlen gyöngédséggel vonzódik távol, lehetőleg exotikus fajtákhoz és folyton azt hajtogatja, hogy békében szeretne élni. Az európaiság típusát vértelen, valószínűtlen, nemzeti sajtáságotól megfosztott fantómban testesítik meg. A konzervatív hajlandóságúak itt is csökönyösen ragaszkodnak a pontosabb megismeréshez. Szeretik érteni, amiért lelkesednek. Az eljövendő Pán-Európa helyett felfedezik számunkra a meglevő Euró-

pát és megfigyeléseik érdekesebbek minden álmodozásnál.

Paul Valéry pompás elemzése szerint, ahol Róma fegyelmezett, a kereszttyénség nevelt, a görög tudományos gondolat tanított, ott megszületett az európaiság, szellemi egységbe foglalva a legkülönbözőbb ethnikumú népeket. Hasonlóan értelmezett európai szellem tulajdonságait boncolja Luigi Valli az *Europäische Revue* júniusi számában. Az európai lélek harcias, kereszttyén, technikus; a három alapsajátság harmonikusan egyesül benne és egyik sem hiányozhatik. Amerikában ma a technicizmus elnyomni látszik a többi; ez már az európaiság eltorzulása. Évezredek háborúk alkotják Európa történetét, teremteték meg civilizációját. A kereszttyénség enyhítette a harcok szellemét, de semmit sem változtatott magán a harcias szellemen. A pacifizmusnak semmi értelme, mert történelmi adottságot akar megsemmisíteni, a latin és germán népek alaptermészete leküzdhetetlen akadályt állít törekvései elé. A harcias és kereszttyén vonás egymást kiegészítő ellentétek; az európai szellem legtökéletesebb megnyilvánulása a kereszteshadjáratok voltak, amelyek szinte tökéletesen harmóniába hozták a kettőt. A technikát is főként a háború viszi előbbre. Európa hivatása kultúrát adni a világnak természeté minél tökéletesebb megvalósításával. Uralomban egymást felváltó népei mindig új lehetőségeket hoztak, a folytonos vetélkedés a fejlődést szolgálta. Nincs okunk feltételezni, hogy a multjában érvényesült történelmi erők a jövőben megváltozzanak.

*

Az európai kultúra életerejéről még jobban eltérnek a vélemények, mint tulajdonságairól. Sokan Spenglerrel el-síratják, mások Keyserlinggel sem-mibe sem veszik. A felfrissítés ürügye alatt hol az amerikanizmus lázát, hol

keleti mérgeket próbálnak beléoltani. Legfanatikusabb hívei is, mint Massis, úgy érzik, hogy védelemre szorul, elvesztette eddigi kiváltságos presztizsét. Európa fő veszedelme épen az önbizalomhiány. A védők túlbecsülik a külső ellenség veszélyét és önkéntelenül kevése értékelik saját kultúrájuk erejét. Pedig a leszámolásra készülő Kelet majdnem annyira csak a nyugatiak ideges félelmében él, mint az idillikus Kelet a kultúrember nosztalgijában. Ázsia csodálja és utánozza Nyugatot, egy lépéssel mindig elmaradva engedelmesen követi, sohasem kerül eléje. Az európai embert megkaphatja Kelet varázsa, az ázsiaiak lenyűgözi Európa nagysága. A *Criterion*-ban egy hosszú nevű indus nem győz csodálkozni azon, hogy az angolok az Upanis-had-okban kereskednek misztikus hangulatok után, midőn Shelley, Keats, Wordsworth, Blake gazdagságából meríthetnek. Kincsszóró gyönyörrel idéz verset versre és a brahmanok minden bölcsességét odaadná Browning egy „homályos“ soráért.

Kelet jelentőségével foglalkozik a *Deutsche Rundschau* (június) egy tanulmánya is. Írója, Richard Wilhelm megállapítja, hogy a háborútól fáradt Németországban keletkezett divatáramlat: a keleti szellem előtt meghódolás már múltóban van. A maga törvényei szerint fejlődő európai kultúra csak ösztönzéseket nyerhet más kultúráktól, hozzájuk nem hasonulhat. A keleti példa nyomán elmélyítheti a szeretet érzését és mechanikus - kauzális szemléletét organikusra cserélheti. De vajjon ehhez feltétlenül Ázsia hatása szükséges? Richard Wilhelm maga elismeri, hogy az organikus látás követelése eddig is megvolt a nyugati gondolatvilágban és Goethe említi. Szeretetet pedig a kegyetlen kasztok és tömeges vérengzések népeitől bajosan lehet tanulni.

h. g.